ზურაბ კიკნაძე

ქართველი მეფეები და პატრიარქები რომთან ურთიერთობაში

საქართველოსა (როგორც სახელმწიფოსა და ეკლესიის) და რომს შორის ურთიერთობა, უფრო სწორად, ქართველ მეფეთა სწრაფვა რომისკენ, რამდენიმე მოტივით იყო განპირობებული: ა) კონფესიურით, ბ) პოლიტიკურით, გ) კულტურულით სამივე ეს მოტივი, ჩანს, ძალაში იყო ოთხსაწლოვანი ურთიერთობის მთელს მანძილზე. კონკრეტული ისტორიული ვითარება განსაზღვრავდა იმას, თუ ამ ოთხიდან რომელი წამოიწევდა წინ, რომელი გახდებოდა პრიორიტეტული.

I. როგორც ჩანს, 1054 წლის განხეთქილებას საქართველოს ეკლესია კარგახნის მანძილზე რომისა და კონსტანტინოპოლის ეპისკოპოსთა კერძო საქმედ გაიაზრებდა, და ურთიერთანათემები მას არც კი უნდა შეხებოდა (იხ. აქვე ლელა პატარიძის სტატია *„1054 წლის განხეთქილება და საქართველო“*). რომის ეკლესია ისევ რჩებოდა საქართველოს პოლიტიკური და კულტურული ცხოვრების წარმმართველების თვალში ავტორიტეტად და გარკვეული ხანიდან (XIII ს-დან) პოლიტიკური თუ კულტურული ორიენტაციის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან საყრდენად იყო წარმოდგენილი. რუსუდან დედოფალი (1222-1245) სრულიად არაორაზროვნად აღიარებს რომის პაპის ავტორიტეტს ჰონორიუს III-სადმი მიწერილ წერილში. „უწმიდესო პაპო, მამაო და ყველა ქრისტიანის მეუფევ, პეტრეს ტახტის მპყრობელო, საქართველოს თავმდაბალი დედოფალი რუსუდანი, ერთგული მსახური და შენი ასული ფერხთა წინაშე შენთა თავსა ვხრი და მოგესალმები“. ასე იწყებს იგი თავის წერილს და ამ სიტყვებით „შენს წმიდა ლოცვებში მოგვიხსენე“ ავედრებს თავს (ი. ტაბაღუა, საქართველო ევროპის არქივებსა და წიგნსაცავებში, თბ. 1984, გვ. 176-7).

მართალია, ეს წერილი საქართველოსათვის მძიმე პირობებში იწერებოდა, მაინც უნდა ვიფიქროთ, რომ საქართველოს მეფის დამოუკიდებელი პოზიცია რომის პაპის მიმართ მხოლოდ შეჭირვებული მდგომარეობით არ უნდა ყოფილიყო განპირობებული. შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ის ენა, რომლითაც დაწერილია წერილი, ძველი, სქიზმამდელი ტრადიციის გაგრძელებაა ახალ ვითარებაში, უნდა ვიფიქროთ, ურჯულოთა გარემოცვაში მყოფი ქვეყნისთვის ერთადერთი მფარველი და ქრისტიანობის გადარჩენის გარანტი რომის ეკლესია იყო, რამდენადაც ამ ხანებში (XII ს.-ის 20-იანი წლები) კონსტანტინოპოლი ლათინებს ეპყრათ, ბიზანტიის სახელოვანი იმპერია ნიკეის ბერძნულ „იმპერიამდე“ იყო დაკნინებული და თითქოს აღორძინების იმედიც არ იყო.

შემდგომი დროის ქართველი მეფეები, დიდებულები და, რაც მთავარია, პატრიარქები, რომლებიც ჩართულნი არიან რომის პაპთან მიმოწერაში, ერთხმად ლაპარაკობენ თავიანთ ერთგულებაზე ჭეშმარიტი სარწმუნოებისადმი და რწმენაში სიმტკიცეზე მაჰმადიანთა გარემოცვაში. თავის მხრივ, რომის ეპისკოპოსი ამ აღსარებას, რაც პრინციპში ზოგადქრისტიანული რწმენის სიტყვიერი გამოხატულებაა, რომის ტახტისადმი ლოიალობად აღიქვამს, რაშიც შეიძლება არ ცდებოდეს: როგორც ითქვა, საქართველოს სამეფოსა და ეკლესიისთვის რომისა და კონსტანტინოპოლის ეკლესიათა (უფრო პაპის ლეგატებსა და კონსტანტინოპოლის პატრიარქს) შორის უთანხმოება და ურთიერთანათემები, როგორც ამ ეკლესიათა შინაური საქმე, ანგარიშგასაწევი არ უნდა ყოფილიყო. ეს განაპირობებდა ასეთ თავისუფალ ურთიერთობას რომის პაპთან, რასაც ხელს უწყობდა ორმხრივი საჭიროებანი: რომისთვის ჯვაროსნული ლაშქრობები,

საქართველოსთვის კი ურჯულოთა აგრესიის მოგერიება. რუსუდან დედოფალი რომის პაპს ჰონორიუს III-ს აღუთქვამს ჯვაროსანთა ლაშქრობაში მონაწილეობას, თავის მხრივ, რომის ეპისკოპოსი თავის საპასუხო წერილში ქებით მოიხსენიებს საქართველოს ეკლესიას, როგორც ჭეშმარიტი რწმენის დამცველს ურჯულოთა გარემოცვაში, როგორც "ლამპარს სიბნელეში" და "შროშანს ეკლესიათა შორის" (1224). თექვსმეტი წლის შემდეგ გაგზავნილ წერილში უკვე სხვა პაპი (გრიგორიუს IX) ამცნობს რუსუდან დედოფალს დახმარების შეუძლებლობაზე, სამაგიეროდ სიხარულს გამოხატავს ქართველთა დედოფლის სურვილის გამო, შეუერთოს თავისი „სულიერი სახლი" (ეკლესია) კათოლიკურ ეკლესიას, რომელიც *ერთია*. მიუხედავად იმისა, რომ რუსუდანი, მისი დიდებულები და ალბათ იერარქია აღიარებდა რომის პაპის პირველობას, საქართველოს ეკლესიის რომის ეკლესიასთან შეერთებამდე საქმე არ მისულა. ასი წლის შემდეგ გიორგი V ბრწყინვალე (XIV ს-ის I ნახევარი) საქართველოს ეკლესიის შეერთებას რომის ეკლესიასთან მსოფლიო კრების მოწვევასთან აკავშირებს (მსოფლიო კრებაში მონაწილეობა უკვე ნიშნავს *ერთ ეკლესიად* ყოფნას), შეუძლებლად მიიჩნევს შეერთებას კრების გარეშე და, ვინაიდან იმ ხანებში მსოფლიო კრების მოწვევის პირობები არ ყოფილა, საკითხიც ღიად დარჩა. პაპ იოანე XXII-ის წერილში შეერთების დაჟინებული მოთხოვნაა გამოხატული: „ჩვენ ვითხოვთ და ვლოცულობთ უფალ ქრისტესათვის, რათა თქვენ დაუყონებლივ დაუბრუნდეთ ერთიან წმინდა რომის ეკლესიას". ამ აქტს რომის პაპი ქართველთა სულის ცხონებასთან აკავშირებს, ანუ აქცენტი სარწმუნოებრივ მხარეზეა გაკეთებული, ქართულ მხარეს კი, უნდა ვიფიქროთ, უფრო პოლიტიკური მოტივები ამოძრავებს. ამავე მოტივებით უწყობდა ხელს მეფე კათოლიკე მისიონერთა მოღვაწეობას და დამკვიდრებას საქართველოში. უფრო მეტიც, გიორგი ბრწყინვალის მეფობაში, ალბათ მისი მხარდაჭერით, საეპისკოპოსო ტახტი სმირნიდან თბილისში იქნა გადმოტანილი (1328).

II. კონსტანტინოპოლის დაცემის, შეიძლება ითქვას, "მეორედ დღეს" და ერთიანი საქართველოს დაშლის გარიჟრაჟზე ყვარყვარე II ათაბაგი ეგებება პაპ კალისტოს მოწოდებას ერთობლივი ძალით კონსტანტინოპოლის გამოსახსნელად და ერთგულებას უცხადებს სამოციქულო ტახტს, ანუ მზად არის კათოლიკობა მიიღოს, თავის თავს კი აღმოსავლელ ქრისტიანთა ლაშქრის მთავარსარდლად ხედავს. საგულისხმოა, რომ თავის საპასუხო წერილში პაპი კმაყოფილებას გამოთქვამს, რომ „ქარციხის მთავარმა გორგონამ" (ყვარყვარემ) მორჩილებით შეასრულა მისი შეგონება, შერიგებოდა საქართველოს მეფე გიორგი VIII-ს, რომელსაც პაპი თავის „უძვირფასეს შვილს" უწოდებს, და მშვიდობა ჰქონოდა ადგილობრივ მთავრებთან, რაც ესოდენ აუცილებელი იყო ლაშქრობის წარმატებისათვის (XV ს-ის 50-60-იანი წლები). მაგრამ ეს შერიგება ეფემერული გამოდგა და ეს უნაყოფო მიმოწერა, რომელშიც ჩართული იყვნენ საღვთო რომის იმპერატორი ფრიდრიხ III, ტრაპიზონის იმპერატორი, „დიდი სომხეთის მეფე" და სხვანი, იტალიის არქივების მტვერმა დაფარა. რომის პაპი ვერ დაეუფლა ბიზანტიურ მემკვიდრეობას კონსტანტინოპოლის აღებით და ვერც აღმოსავლელი ორთოდოქსების "ჭეშმარიტ რწმენაზე" მოქცევა მოხერხდა (*დ. პაიჭაძე. ევროპის ქვეყნების ანტიოსმალური კოალიცია და საქართველო, „მეცნიერება", 1982*).

ასი წლის შემდეგ უკვე სამ სამეფოდ დაქუცმაცებულ საქართველოში კვლავ ცოცხლობს იდეა კონსტანტინოპოლის გათავისუფლებისა თურქთაგან. საქართველოს მომავალი ამ ისტორიულ ოცნებას დაუკავშირდა. ამ ოცნებისთვის ხორცშესხმას კვლავ ჯვაროსნულ ლაშქრობაში ხედავდნენ. ეს იდეა ამჯერად საქართველოდან მოდის, რასაც რომის ეკლესია მხარს უჭერს. ეს ჩანს ქართლის მეფის სიმონ I-ის წერილში (1596) ესპანეთის მეფის ფილიპე II-სადმი (1556-1596), სადაც ლაპარაკია საერთო ძალით თურქთა გაძევებაზე კონსტანტინოპოლიდან და იერუსალიმიდან და თურქთა ხელში ჩავარდნილი უფლის საფლავის გათავისუფლებაზე. „მე და ჩემი თავადები, – წერს სიმონ I 1596 წელს,

– ქრისტეს სარწმუნოებისათვის ტანჯვასა და სიკვდილზე ვდებთ თავს, რათა ჩვენს დროში ვიხილოთ წმ. იერუსალიმი და ქრისტეს წმინდა საფლავი ქრისტიან სამეფოთა ხელში“ (*ტაბაღუა, 1984, გვ. 224*). საინტერესოა, რომ იმ გადამწყვეტ ლაშქრობაში, რომლის მიზანი ქართლის მეფის სიტყვებით „უცხო თესლისა და ქრისტიანული სარწმუნოების მტრის, თურქი ერის აღმოფხვრაა“ ორ ქართველ მეფესთან ერთად „შაჰ აბას სპარსელიც“ (კახეთის მომავალი ამაოხრებელი!) იგულისხმება. ამ საბრძოლო შემართების პასუხად პაპი კლემენტ VIII (1523-1534) ქართლის მეფეს უქებს „კათოლიკურ სარწმუნოებაში ურყეობას“ და მის თავდადებას ქრისტიანთა მტერთან ბრძოლაში რომის ეკლესიისადმი ერთგულებად თარგმნის.

რომის პაპების – ალექსანდრე V-ის (1492-1503), კლემენტ VIII-ის და პავლე III-ის (1534-1545) წერილებში ქართველ მეფეთადმი ჩანს იმედი, თითქმის დარწმუნება იმაში, რომ ქართველი მეფეები მზად არიან, თავისი ქვეყნის ეკლესია დაუქვემდებარონ წმ. პეტრეს საყდარს. პაპი ალექსანდრე V 1496 წელს ქართლის მეფეს კონსტანტინეს (როგორც ჩანს, მისივე თხოვნით) უგზავნის უნიის დეკრეტებს საქართველოს ეკლესიებში გასავრცელებლად იმ იმედით, რომ საქართველოს ეკლესია დაუბრუნდება რომის ეკლესიის წიაღს, თითქოს იგი ოდესმე მის იურისდიქციაში ყოფილიყო მოქცეული. წერილში ისიც არის აღნიშნული, რომ ეს გაერთიანება არის საწინდარი სარწმუნოების მტრებზე გამარჯვებისა ანუ, როგორც ამავე წერილში წერია, „კონსტანტინოპოლის, იერუსალიმის და სხვა საპატრიარქო ტახტების გამოხსნისა“. ქართლის მეფეს კი ამ დროს მხოლოდ პოლიტიკური მიზანი ამოძრავებს. კონსტანტინოპოლის დაცემიდან ორმოციოდე წლის შემდეგ (1495) ქართლის მეფე კონსტანტინე ასე წერს ესპანეთის დედოფალს იზაბელას: „ჩვენ კი ტრაპიზონის, კონსტანტინოპოლის და სხვა ქრისტიანთა დაცემის შემდეგ მარტოდ-მარტონი და სრულიად დამდაბლებულნი დავრჩით... გევედრებით, დაუყონებლივ პირდაპირ კონსტანტინოპოლზე გამოილაშქრეთ... მეც პირადად და შვილებითურთ და მთელი ლაშქრით, რომლის შეკრებასაც კი შევძლებ, შენთან ერთად წამოსასვლელად მზად ვიქნები...“ (*ივ. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია,. ტ. III, 1982, გვ. 379-380*).

ამ იდეამ თავის კულმინაციას 130 წლის შემდეგ თეიმურაზ I-ის დროს მიაღწია. ის არა მხოლოდ კონსტანტინოპოლის განთავისუფლების, არამედ ბიზანტიის იმპერიის აღდგენის ინიციატორად გამოდის, დაჟინებით სთავაზობს რა კათოლიკურ სამყაროს და, კერძოდ, კვლავ ესპანეთის კარს, ამჯერად ფილიპე IV-ს (1605-1665), სიმონ ქართლის მეფის ადრესატის შვილიშვილს, ბიზანტიის იმპერატორობას. „თუ ყველა ქრისტიანი მეფე გაერთიანდება, შეიძლება ადვილად მოვუღოთ ბოლო ამ უზურპატორს და მთლიანად გავანადგუროთ ეს ტირანი და გავათავისუფლოთ ქრისტიანობა ასეთი ძლიერი და საშიში მტრისაგან...“ (*ტაბაღუა, II, 153*); „ვამბობ და ვპირდები თქვენს უდიდებულესობას, განვახორციელებთ რა ჩვენს ჩანაფიქრს, ყველა ცოდნას და ძალას მოვახმართ იმას, რათა თქვენმა უდიდებულესობამ დაიკავოს იმპერატორის ტახტი კონსტანტინოპოლში“ (*იქვე*). ამ იდეის განხორციელების მიზნით ქართველთა მეფე (თუმცა მისი მეფობა საქართველოს ერთადერთი კუთხით არის შემოფარგლული) ითხოვს, შეიყვანონ კათოლიკე მეფეთა რიგებში, იგი თავს აღიარებს „კათოლიკე მეფედ“ და მზად არის აღიაროს პაპი ყველა ქრისტიანის მეთაურად. იგი კათოლიკობას იღებს ფართო აზრით ანუ მასში უნივერსალობას გულისხმობს (მრწამსის სიმბოლოს თანახმად), არ უპირისპირებს მას მართლმადიდებლობას, რომლის აღმსარებლადაც ის რჩება კათოლიკობის მიმართ ლოიალობასთან ერთად. მაგრამ რომს ეს არ აკმაყოფილებდა: ქართველთა მეფეს „ბერძნული დაბნეულობის მიმდევრად“ თვლიან და მისგან პიროვნულ გადანათვლას და რომისადმი საქართველოს ეკლესიის ორგანიზაციულ დაქვემდებარებას მოითხოვენ, რაც მისთვის, ცხადია, მიუღებელ იქნებოდა. ქართველი მეფე სქიზმამდელი ერთიანობის ენით ლაპარაკობდა, მაგრამ მას რომიდან სქიზმის შემდგომი ენით სცემდნენ პასუხს. „ღმერთმა

ინებოს, რომ ეს გარეგანი ფორმა – კათოლიკე, წერს დონ ჯაკომო დი სტეფანო პიეტრო დელა ვალეს, – შეეფარდებოდეს მის ნამდვილ არსს“ ანუ თეიმურაზ მეფე ნამდვილად კათოლიკე იყოსო (*ტაბაღუა III, 133*). მაგრამ, როცა თეიმურაზი იმოწმებს კონსტანტინე დიდს, მისი დროიდან ჩვენი რწმენა შეურყეველიაო, რწმენისგან არავითარ განდგომას არ დავუშვებთო (*ტაბაღუა III, 202*), მისი რწმენის კათოლიკობა ანუ კათოლიკური რწმენა სრულიად განსხვავდება იმისგან, რასაც პაპი (რომის ეკლესია) მოითხოვს. პაპი და თეიმურაზი სხვადასხვა ენაზე და სხვადასხვა ეპოქიდან ლაპარაკობენ. ერთი თანადროული პაპობის რეალური ეპოქიდან, მეორე სქიზმამდელი პოზიციიდან.

რომ გადავხედოთ ამ ურთიერთობის პერიპეტიებს, დავრწმუნდებით, რომ ისინი პოლიტიკურ კონიუნქტურაზეა აგებული. მიწერ-მოწერაში ლაპარაკია კონფესიურ მომენტზე, როგორც საერთო რწმენაზე, ქართული მხარის მზადყოფნაზე გულწრფელად აღიაროს რომის პაპის ტრადიციული ავტორიტეტი, რითაც იგი სქიზმამდე სარგებლობდა აღმოსავლურ ქრისტიანულ სამყაროში. მაგრამ ერთია ტრადიციით მომდინარე აღიარება რომის ეპისკოპოსისა, როგორც პირველისა თანასწორთა შორის, სხვა არის მისდამი დაქვემდებარება. ისტორიულად და ტრადიციულად, ავტოკეფალურობის პრინციპიდან გამომდინარე, საქართველოს ეკლესია ბიზანტიის იმპერიის აპოგეის ხანაში არც იმპერიის ცენტრს, კონსტანტინოპოლის ეკლესიას და, მით უმეტეს, არც სხვა რომელიმე საპატრიარქოს არ დაქვემდებარებია.

თითოეულ მხარეს თავისი ინტერესები ჰქონდა. თეიმურაზისგან პატრების კეთილად მიღება, ყურადღების გამოჩენის ნიშნები, სტუმარმასპინძლობის გამოხატვა მათ მიმართ ჩათვლილია რომის ეკლესიასთან გაერთიანების სურვილის გამოხატულებად. პაპი მოელოდა, რომ იბერიის მეფე და მწყემსმთავრები აღიარებდნენ „პეტრეს სახელმწიფოს – ეკლესიის ხილულ თავს რომის ტახტის სახით“ (*ტაბაღუა III, 199*). აქამდე, ცხადია, თეიმურაზი არ მივიდოდა. მაგრამ საკითხავია, როგორ წარმოედგინა მას საქართველოს ეკლესიის ადგილი მისი ავანტურული გეგმის განხორციელების შემთხვევაში, როცა კონსტანტინოპოლის საიმპერატორო ტახტზე კათოლიკე მეფე დაჯდებოდა? ამ ოცნების განხორციელება იმ ზომამდე არარეალურად უნდა გამოჩენილიყო მის თვალში, რომ შედეგებზე ფიქრიც კი არარეალური იქნებოდა.

1600 წელს თომაზო კამპანელამ გამოაქვეყნა ფილოსოფიურ-პოლიტიკური ტრაქტატი „საუბარი ესპანეთის მონარქიაზე (De Monarchia Hispanica Discursus), სადაც ურჩევს და ევედრება კიდეც ესპანეთის მეფეს, დააფინანსოს ახალი ჯვაროსნული ლაშქრობა ოსმალეთის წინააღმდეგ და გამარჯვების შემდეგ დააარსოს მსოფლიო იმპერია. მისი უშუალო ადრესატი ესპანეთის მეფე ფილიპე II (1555-1596) უნდა ყოფილიყო (სწორედ ის, ვისთანაც სიმონ ქართლის მეფეს ჰქონდა მიმოწერა). სხვა ნაშრომში („მიმართვა იტალიელი მეფეებისადმი“) იტალიელი უტოპისტი არწმუნებდა იტალიელ მთავრებს, დამორჩილებოდნენ ესპანეთის ხელისუფლებას და ხელი შეეწყოთ მისთვის მსოფლიო მონარქიის შექმნაში, რისთვისაც იგი მოწოდებული იყო. ასე თვლიდა კამპანელა. ფილიპე II-ს ჰეგემონია ევროპაზე (გერმანიის გამოიკლებით), რომლის ქვეყნებში ესპანეთის მეფის ნაცვლებად უმეტესწილად ესპანური წარმოშობის გრანდები ისხდნენ, ქმნიდა ილუზიას, რომ ესპანეთის ხელმწიფება მსოფლიო მონარქიაში გადაიზრდებოდა (მაგრამ სწორედ ეს ნაციონალური მიკერძოება უშლიდა ხელს ესპანურ მონარქიას, რომ მსოფლიო ბატონობისთვის აუცილებელი ზეეროვნული ხასიათი ჰქონოდა). ფილიპე II-ის შვილიშვილს ფილიპე IV-ს უკვე თეიმურაზი (თეოფილეს სახელით) იწვევდა კონსტანტინოპოლის ბასილევსის ტახტის დასაუფლებლად, თუმცა სწორედ ამ დროს მსოფლიო ბატონობისთვის ესპანეთის მეფეს ყველაზე ნაკლები პრეტენზიები უნდა ჰქონოდა: ესპანეთი ამ დროს ევროპის მეორეხარისხოვან ქვეყანად დაკნინდა.

III. ასი წლის შემდეგ ანტონ I-ის ეპოქაში კონსტანტინოპოლის თურქთაგან გათავისუფლების, შეიძლება ითქვას, ავანტურულ-რომანტიკული იდეის კვალიც აღარ ჩანს. მაგრამ გრძელდება კათოლიკურ სამყაროსთან ურთიერთობა და, ახალი დროის გამოწვევის საპასუხოდ, ახალ თვისობრიობას იძენს.

წინამავალი ეპოქისგან განსხვავებით პოლიტიკურ და კულტურულ საერთაშორისო ასპარეზზე რომის გვერდით ალტერნატივა გაჩნდა მზარდი რუსეთის სახით. დასავლური

და ჩრდილოური (რუსული) კულტურულ-რელიგიურ ორიენტაციებიდან ანტონი თავისი წინაპრების კვალზე ტრადიციულ დასავლურს ირჩევს, მაგრამ ეს არჩევანი კეთდება არა პოლიტიკური, არამედ კულტურული მოტივით.

ამ ახალ ფაზაში უკან იხევს პოლიტიკური მოტივები და სიმძიმის ცენტრი პოლიტიკიდან სულიერი კულტურისკენ ინაცვლებს. ამასთან, კათოლიკურ სამყაროსთან ურთიერთობა ახლა უკვე წარიმართება არა სამეფო ტახტიდან, არამედ საპატრიარქო საყდრიდან. იმ დროისათვის მეტად აქტუალურმა პრობლემამ – ეს იყო მონოფიზიტური პროპაგანდის მომძლავრების წინააღმდეგ ბრძოლა – საქართველოს ეკლესიის მეთაური დააკავშირა კათოლიკე ბერებთან, რომელთა საშუალებით იგი გაეცნო ლათინურენოვან საპოლემიკო ლიტერატურას. დაძაბული შრომის შემდეგ ხანმოკლე ვადაში 31 წლის ანტონმა დაასრულა თავისი მონუმენტური შრომა "მზამეტყველება", რომელიც მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ პოლემიკური თვალსაზრისით, არამედ იმითაც, რომ მასში, პირველად საქართველოს ეკლესიის ისტორიაში სრულად არის გადმოცემული მართლმადიდებლური მოძღვრება. ჩვენთვის ამჟამად აქ საგულისხმო ის არის, რომ სხვა მაღალ იერარქებს შორის წიგნის კოლოფონში, სადაც მისი განსრულებაა დათარიღებული, რომის პაპიც არის მოხსენიებული: „...მამათმთავრობასა ჰრომელთა ზედა ვენედიქტე მეათერთმეტისასა...“ რომის, კონსტანტინოპოლის („ახალი რომის“) იერუსალიმისა და ანტიოქიის პატრიარქების ხსენება მოწმობს, რომ წიგნის ავტორი ტრადიციულად აღიარებს ძველი პენტარქიის პრინციპს, რომელსაც განხეთქილების შემდეგ და, მით უფრო, XVIII ს-ის შუაწლებში, საფუძველი გამოცლილი ჰქონდა. ამ ოთხს შორის პირველად რომის პაპია დასახელებული, რაც შეიძლება იმას ნიშნავდეს, რომ კათოლიკოსი ანტონი რომის პაპს იმავე პატივს მიაგებს, რასაც ბიზანტიური სამყარო მიაგებდა სქიზმამდე. ეს შეიძლებოდა ანაქრონიზმად ან ძველი ვითარების აღდგენის მცდელობად ჩაგვეთვალა, მაგრამ უნდა ითქვას, რომ ქართველი კათალიკოსი კი არ აღადგენს იმ ძველ მდგომარეობას, როცა რომის ეპისკოპოსი, როგორც primus inter pares, როგორც პატივით უპირატესი, აღმოსავლეთის ეკლესიის მამათმთავართა თავში იხსენიებოდა, არამედ მისდევს საქართველოს ეკლესიის ტრადიციას, რომლის თანახმადაც საქართველოს სახელმწიფოსა და ეკლესიის მეთაურნი ყოველთვის ცნობდნენ რომის პაპის ტრადიციულ ავტორიტეტს, როგორც ეს კარგად ჩანს რომის პაპისა და საქართველოს მეფეთა მიმოწერიდან.

ანტონის ისტორიკოსები აღნიშნავენ ბენედიქტე XIV-სთან საიდუმლო მიმოწერას. XIX საუკუნის მეორე ნახევარში თითქოს იყვნენ პირები, რომელთაც ხელში სჭერიათ ეს ტექსტები. რამდენადაც დღეისათვის ისინი დაკარგულად ითვლება, ძნელია საუბარი მათ შინაარსზე. მაგრამ იმის მიხედვით, თუ როგორ განვითარდა და დაგვირგვინდა რომის ეკლესიასთან ანტონის დაახლოების პროცესი, უნდა ვიფიქროთ, რომ ამ წერილებში საუბარი უნდა ყოფილიყო ანტონის თანხმობაზე ეღიარებინა ფლორენციის უნია და მოემზადებინა ქართველ სამღვდელოებაში საფუძველი მის მისაღებად.

და აი, ანტონ I კათოლიკოსი დგამს მართლმადიდებელი ეკლესიის მეთაურისთვის უპრეცედენტო ნაბიჯს რომის ეკლესიასთან პიროვნული ინტეგრაციისათვის, ისევ და ისევ ერთიანი ეკლესიის პოზიციიდან. თუმცა ანტონს, რომელიც თავისი წოდებით საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიას განასახიერებდა, ეს ნაბიჯი არ ჩაეთვლებოდა მხოლოდ პიროვნულ ცდად. ამ ნაბიჯის შედეგებზე მას გაცილებით მეტი პასუხისმგებლობა დაეკისრებოდა, ვიდრე კერძო ადამიანს. ასეც მოხდა: მისი ეს ნაბიჯი ქართველთა სარწმუნოებისაგან განდგომად ანუ მართლმადიდებლობის ღალატად ჩაითვალა.

1756 წელს ანტონი გადაყენებული იქნა საკათალიკოსო ტახტიდან, რასაც შემდეგ მისი რუსეთში ექსორია მოჰყვა. სინოდის სამსჯავროზე მან შეცდომად ჩათვალა თავისი ნაბიჯი, აღიარა დანაშაული თავისი ეკლესიისა და ქვეყნის წინაშე.

მისი ცხოვრების იმ ხანმოკლე პერიოდმა, რომელიც მან რუსეთში გაატარა ვლადიმირის ეპისკოპოსად (რუსეთში 1756-1762, ექვსი წელი), მთლიანად შეცვალა მისი კულტურული (და კონფესიური) პოლიტიკა. სამშობლოში დაბრუნებული და კათოლიკოსად კვლავ აღსაყდრებული აწ უკვე რუსული ორიენტაციის ისეთივე მხურვალე გამტარებელი ხდება, როგორც ადრე რომაულის.

კათოლიკოსის პიროვნული ცდა და განსაცდელი ისტორიულ გამოცდად იქცა. მისმა განსაცდელმა საბოლოო წერტილი დაუსვა ისტორიულ ალტერნატივას კათოლიკურ დასავლეთსა და მართლმადიდებელ რუსეთს შორის ამ უკანასკნელის სასარგებლოდ. ადამიანი, რომელიც თავისი მოღვაწეობის პირველ ნახევარში იმდენად იყო მოწადინებული რომის ეკლესიასთან საქართველოს ეკლესიის გაერთიანებისათვის, რომ მზად იყო პიროვნული მაგალითი ეჩვენებინა (და აჩვენა კიდეც), თავისი ცხოვრების მეორე ნახევარში რუსეთის ეკლესიასთან მჭიდრო ურთიერთობის მხურვალე მხარდამჭერი ხდება. მისმა ბოლოდროინდელმა მოღვაწეობამ მნიშვნელოვან წილად განსაზღვრა საქართველოს ეკლესიის ბედი და მისი გარდაცვალებიდან (1788) ოციოდე წლის შემდეგ გამოიღო ნაყოფი. 1811 წელს საქართველოს ანექსიის კვალზე საქართველოს სამოციქულო ეკლესია რუსეთის ეკლესიის ნაწილი გახდა. ანტონ I-ის, აწ როგორც რუსეთის მმართველობის აპოლოგეტის, მოღვაწეობამ მთლიანად გადაფარა მისი სიჭაბუკის დროინდელი პროკათოლიკური ნაბიჯები. უფრო მეტის თქმაც შეიძლება: როგორც XIX ს-ის მოღვაწე თ. ჟორდანია წერს, ანტონმა „თავისი ღვაწლითა და გავლენით მოხსნა ყველა ის მთავარი წინააღმდეგობა, რაც ხელს უშლიდა რუსეთთან საქართველოს შეერთებას არა მარტო საეკლესიო, არამედ პოლიტიკურ სფეროშიც. მან მოამზადა ნიადაგი ქართული და რუსული ეკლესიების შეერთების და 1783 წლის ტრაქტატით განახორციელა თავისი მიზანი – საქართველოს ეკლესია დაუმორჩილა რუსეთის ეკლესიას“ („საღვთ. კრებული“, I, 1991, გვ. 56).

საქართველოს საუკუნოვანი ლტოლვა ევროპისაკენ მის სახელმწიფოთა წრეში გასაერთიანებლად საუკუნენახევარზე მეტი ხნით დააბრკოლა რუსეთის ფაქტორმა. ევროპასთან ინტეგრაციისაკენ მიმავალი გზები საგულდაგულოდ ჩაიკეტა განსაკუთრებით საბჭოთა ხანაში. როცა ეს გზები გაიხსნა (გასული საუკუნის 90-იანი წლების დასაწყისში), ქვეყნის წინაშე კვლავ იქნა წაყენებული პირობები, რომლებსაც უნდა აკმაყოფილებდეს იგი, თუ მას სურს შევიდეს ევროპის ქვეყნების წრეში, კერძოდ, როგორც ევროსაბჭოს თუ ევროკავშირის სრულუფლებიანი წევრი. თუ ადრეულ საუკუნეებში, ქვეყნისა და ეკლესიის მესვეურთაგან მოითხოვდნენ ტრადიციული კონფესიური მიმართულების შეცვლას, რაც არ შეიძლება კატასტროფულად მტკივნეული არ ყოფილიყო ქვეყნისათვის (რამდენადაც კონფესია ტრადიციულად გაიგივებული იყო ეროვნულ-კულტურულ იდენტობასთან), ევროპის ამჟამინდელ რადიკალურად შეცვლილ ვითარებაში, როცა კონფესიურის ნაცვლად წინ არის წამოწეული (პრიორიტეტულია) დემოკრატიული ფასეულობანი, ახლადშექმნილ ქვეყანას ამ ფასეულობათა დაცვა მოეთხოვება. ამიერიდან ქვეყნის ამოცანაა, რომ ევროპის სახელმწიფოთა თანამეგობრობასთან ინტეგრაციის პროცესში რაც შეიძლება ნაკლები დანაკარგებით შეინარჩუნოს თავისი ტრადიციული ყოფითი თუ სულიერი კულტურა. ამიერიდან ინტეგრაცია სეკულარული ნიშნით ხორციელდება. კონფესიური ტერმინები „კათოლიკე“ (“ფრანგი“) და, შესაბამისად, მისით გამოხატული რეალობა სეკულარულმა „ევროპელმა“ შეცვალა.